

УДК 339.172

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Кузьмінець Т.Г., Перегняк Ю.А.

Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

У статті досліджено сутність фінансових ризиків, проведена їх класифікація. Визначено етапи процесу управління фінансовими ризиками на підприємствах. Зазначено способи їх оцінки та методи управління фінансовими ризиками.

Ключові слова: ризик, фінансовий ризик, оцінка фінансових ризиків, управління ризиками, мінімізація ризиків, хеджування, страхування, лімітування, диверсифікація.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Фінансово-економічну діяльність підприємства супроводжують постійні ризики, які пов'язані з втратою очікуваного доходу та збитків в наслідок інфляційних чинників, зростання облікових ставок банку, зниження вартості цінних паперів та інших. Для упередження або мінімізації фінансових ризиків необхідно їх ідентифікувати, виявляти, розраховувати ймовірність настання, тобто здійснювати ефективне управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Дослідженням наслідків фінансових ризиків та методів управління ними присвячені праці вітчизняних вчених-економістів: Ю. Балясної, М. Диби, О. Жихора, О. Землячової, Н. Корж, Л. Савочки та ін.

Зокрема, Л. Савочка розглядає класифікацію фінансових ризиків та методи їх зниження, а Ю. Балясна – методи їх нейтралізації на підприємстві. Проте в умовах ринкової економіки система управління фінансовими процесами та ризиками на підприємстві потребує подальшого дослідження та вдосконалення.

Метою даної статті є визначення сутності поняття фінансовий ризик та узагальнення методів управління фінансовими ризиками в умовах ринкової економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під ризиком у фінансово-господарській діяльності підприємств розуміють ймовірність виникнення збитків, втрат або недоотримання прибутку порівняно з прогнозованим варіантом. Особливість фінансових ризиків полягає в тому, що вони є наслідком взаємовідносин між суб'єктами ризику, тобто виникають через людський фактор і не мають природних стабілізаторів рівня ризику. А відтак, вони мають небезпечну властивість – постійно змінюватись, не підлягають узагальненню, є суто індивідуальними, тощо. Тому особливого значення набуває необхідність їх класифікувати, ідентифікувати, виміряти та управляти ними.

Під фінансовим ризиком підприємства розуміється ймовірність виникнення несприятливих фінансових наслідків у формі втрати доходу чи капіталу у ситуації невизначеності умов здійснення його фінансової діяльності [7, с. 60].

Фінансовий ризик є результатом вибору його власниками або менеджерами альтернативного фінансового рішення, спрямованого на досягнен-

ня бажаного цільового результату фінансової діяльності при вірогідності настання економічного збитку (фінансових втрат) через невизначеність умов його реалізації [7, с. 60].

Визначення фінансового ризику різняться залежно від сфери виникнення та виду діяльності суб'єкта підприємництва. Фінансовий ризик виникає під час фінансової діяльності чи виконання фінансових угод. До фінансових ризиків належать: валютні, інфляційні, дефляційні, ліквідності, інвестиційні.

Фінансові ризики, зазвичай, розглядають з різних позицій: по-перше, як небезпеку можливої втрати фінансових ресурсів, по-друге, як небезпеку недоотримання очікуваних доходів, по-третє, як необхідність отримання більшого обсягу прибутку, що пов'язаний з більшим ризиком. Отже, фінансові ризики певною мірою належать до групи спекулятивних, які в результаті виникнення можуть призвести як до втрат, так і сприяти винагороді [4, с. 51].

До основних видів фінансових ризиків підприємства належать: ризик зниження фінансової стійкості, ризик неплатоспроможності, інвестиційний, відсотковий, валютний, депозитний, кредитний, податковий та ін. За джерелами виникнення всі види фінансових ризиків поділяють на дві основні групи: систематичні (ринкові ризики) та несистематичні (специфічні ризики). Класифікація фінансових ризиків є поділом їх на конкретні групи за певними ознаками. Вона дозволяє визначити місце кожного виду в загальній системі фінансових ризиків, а також створює можливість для ефективної оцінки і управління ними.

Для успішної діяльності підприємствам необхідно здійснювати управління ризиками. Основна мета управління фінансовими ризиками – мінімізація пов'язаних з ними фінансових втрат. Головними завданнями управління фінансовими ризиками є оптимізація структури капіталу (співвідношення між власними та позичковими джерелами формування фінансових ресурсів) та оптимізація портфеля боргових зобов'язань. Процес управління фінансовими ризиками можна зобразити наступним чином (рис. 1).

Варто сказати, що при аналізі ризику зазвичай використовуються припущення:

– втрати від ризику незалежні один від одного;

– втрата за одним напрямком діяльності не обов'язково збільшує ймовірність втрати за іншим, за винятком форс-мажорних обставин;

– максимально можливий збиток не повинен перевищувати фінансових можливостей учасника.

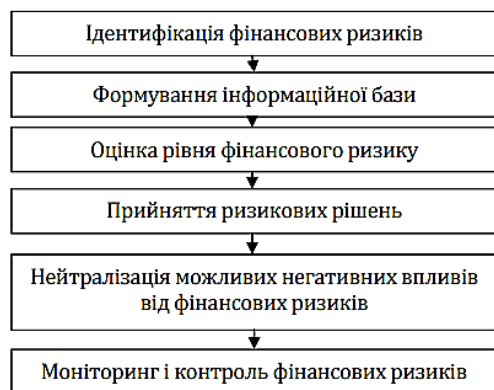


Рис. 1. Етапи процесу управління фінансовими ризиками [6, с. 12]

Фінансові ризики мають три основні способи їх оцінки:

- за допомогою фундаментальних показників;
- за допомогою порівняльної оцінки макроекономічних та фінансових мультиплікаторів;
- за допомогою ринкових показників привабливості сектору за вільними грошовими потоками, дивідендної доходності, технічним індикаторам.

Найбільш поширеною і складною стратегією управління фінансовими ризиками є політика їх зниження або скорочення ймовірності та величини фінансових ризиків.

До основних методів нейтралізації ризиків слід віднести [3, с. 146]:

- формування відповідних резервів;
- диверсифікація ризиків;
- лімітування;
- хеджування;
- страхування ризиків страховими компаніями.

Мінімізація (зменшення) ризиків здійснюється шляхом диверсифікації, лімітування і хеджування [2, с. 622].

Диверсифікація підприємницької діяльності полягає в розподіленні зусиль і капіталовкладень між різними видами діяльності, які не пов'язані один з одним. Основні форми диверсифікації фінансових ризиків зображено на рис. 2.

Диверсифікація може здійснюватися за такими напрямками [1, с. 45]:



Рис. 2. Форми диверсифікації фінансових ризиків підприємства [6, с. 14]

– вертикальну диверсифікацію. Сутність такої диверсифікації полягає у тому, що підприємство починає виробляти нові товари, які в технологічному та/або маркетинговому аспекті пов'язані з існуючими товарами. Класичним прикладом вертикальної диверсифікації є американська компанія «Zinger», яка в один із періодів своєї діяльності здійснювала весь цикл виробництва – від добування й оброблення первинної сировини до випуску швейних машинок;

– горизонтальну диверсифікацію. Такий вид диверсифікації передбачає випуск підприємством нових товарів, які технологічно не пов'язані з існуючими, але призначені для існуючих клієнтів підприємства. Так, наприклад, турфірма, що займалася продажем путівок розширює свою діяльність до забезпечення відпочинку для туристів, тобто вступає в готельний бізнес.

Лімітування фінансових ризиків здійснюється шляхом установлення відповідних фінансових нормативів, тобто верхньої межі коштів чи ресурсів, за окремими напрямками фінансової діяльності з метою фіксації можливих фінансових втрат на допустимому для підприємства рівні.

Хеджування – це використання фінансових інструментів, які дозволяють уникнути або обмежити ризик фінансових операцій у результаті несприятливих змін курсів валют, цін на товари, відсоткових ставок у майбутньому за допомогою купівлі або продажу термінових контрактів.

На практиці використовуються два види хеджування: на підвищення і на зниження. Хеджування на підвищення означає укладення угоди на купівлю термінових контрактів або опціонів, які дозволяють встановити купівельну ціну активу набагато раніше, ніж був придбаний реальний актив, страхуючи тим самим ризик можливого підвищення вартості активу в майбутньому. Хеджування на зниження є укладанням угоди на продаж термінових контрактів або опціонів, що дозволяють встановити продажну ціну активу заздалегідь, страхуючи тим самим ризик можливого зниження вартості активу в майбутньому.

Резервування є формою попереднього акумулювання фінансових ресурсів, призначених для компенсації збитку від прояву ризиків.

Важливу роль в управлінні фінансовими ризиками на підприємстві відіграє механізм нейтралізації ризиків. Основна його перевага полягає в тому, що високий ступінь альтернативності прийнятих рішень залежить як від здійснення фінансової діяльності так і фінансових можливостей підприємства, а це, в свою чергу, може бути передумовою проведення процедур зовнішнього та внутрішнього страхування.

Сутність страхування фінансових ризиків полягає в захисті майнових інтересів підприємства при настанні страхової події (страхового випадку) спеціальними страховими компаніями (страховиками) за рахунок

грошових фондів, що формуються ними шляхом одержання від страхувальника страхових премій (страхових внесків) [5, с. 151].

Група заходів для внутрішнього страхування фінансових ризиків передбачає формування підприємством певного страхового фонду і покликана забезпечити нейтралізацію їх негативних наслідків у процесі економічного розвитку підприємства. В системі вищезазначених заходів можна відокремити три основних напрямки проведення внутрішнього страхування фінансових ризиків:

– у разі перевищення середнього ринкового рівня ризику (розрахунок і стягнення з контрагента додаткового доходу, який визначається як премія за ризик і зростає пропорційно зростанню рівня ризику по фінансових операціях);

– у разі порушення контрагентами своїх зобов'язань (розрахунок і включення до умов контрактів з контрагентами фінансових санкцій (штрафів, пені, неустойок), рівень яких повинен в повній мірі компенсувати фінансові втрати підприємства);

– у разі негативних фінансових наслідків господарювання (резервування частини фінансових ресурсів задля компенсації фінансових втрат підприємства в зв'язку з недоодержанням розрахованого доходу, інформацією зниженням вартості грошей тощо).

Сутність зовнішнього страхування фінансових ризиків полягає у перерозподілі таких ризиків (а відповідно, і фінансових втрат по них) серед інших господарюючих суб'єктів: партнерів, стра-

хових компаній тощо. На сьогодні на страховому ринку існує великий перелік послуг, що надаються страховими компаніями щодо усунення (мінімізації) фінансового ризику. Серед основних слід відокремити:

– страхування кредитних ризиків (товарних, експортних тощо);

– страхування інноваційних ризиків;

– страхування депозитних ризиків;

– страхування відповідальності;

– страхування ризиків на випадок недосягнення планового рівня рентабельності тощо.

В процесі зовнішнього страхування фінансові ризики перекладаються на страхову компанію або повністю або частково. Таким чином зовнішнє страхування дозволяє перерозподілити фінансові ризики (а відповідно, і фінансових втрат по них) серед інших господарюючих суб'єктів: партнерів, страхових компаній тощо.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку в цьому напрямку. В сучасних ринкових умовах ризик – це неодмінний атрибут діяльності підприємства. Управління ризиками включає аналіз можливих варіантів, які характерні при різній кількісній оцінці ризику і можливих варіацій його видів та ідентифікацію можливих факторів що впливають на загальний рівень фінансового ризику, а також ранжування їх за важливістю. Такий підхід забезпечує своєчасне реагування на ризикові фактори та дозволяє оперативну корегувати стратегією ведення бізнесу.

Список літератури:

1. Астахова І. Е. Управління фінансовими ризиками / І. Е. Астахова, І. О. Караченцева, Л. М. Кметик // Актуальні питання розвитку фінансів, обліку і аудиту. – 2011. – № 3. – С. 43-46.
2. Булигіна А. С. Управління фінансовими ризиками підприємства / матер. II всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених, присвяченої 50-річчю створення факультету управління та бізнесу ХНАДУ (26 жовтня 2016 року). – Харків, ХНАДУ, 2016. – С. 622-624.
3. Гупало-Хведзевич В. Д. Управление финансовыми рисками и методы их нейтрализации на предприятии / В. Д. Гупало-Хведзевич // Вестник науки и творчества. – 2016. – № 5. – С. 144-148.
4. Землячова О. А. Класифікація фінансових ризиків та методи їх зниження / О. А. Землячова, Л. С. Савочка // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. – 2012. – С. 50-57.
5. Жихор О. Б. Управління фінансовими ризиками та методи їх нейтралізації на підприємстві / О. Б. Жихор, Ю. С. Балясна // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2011. – № 2. – С. 149-153.
6. Корж Н. В. Методи управління фінансовими ризиками / Н. В. Корж // Траектория науки. – 2016. – Т. 2, № 10. – С. 11-16.
7. Костецький В. В. Напрями побудови системи управління фінансовими ризиками на підприємстві / В. В. Костецький, А. М. Бутов // Український журнал прикладної економіки. – 2016. – Том 1. – № 3. – С. 60-66.

Кузьминец Т.Г., Перегняк Ю.А.

Винницький торгово-економічний інститут
Київського національного торгово-економічного університета

УПРАВЛЕНИЕ ФИНАНСОВЫМИ РИСКАМИ ПРЕДПРИЯТИЯ В УСЛОВИЯХ РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКИ

Аннотация

В статье исследована сущность финансовых рисков, проведена их классификация. Определены этапы процесса управления финансовыми рисками на предприятиях. Указано способы их оценки и методы управления финансовыми рисками.

Ключевые слова: риск, финансовый риск, оценка финансовых рисков, управление рисками, минимизация рисков, хеджирование, страхование, лимитирование, диверсификация.

Kuzminets T.G., Peregnyak Yu.A.

Vinnytsia Trade and Economic Institute
of Kyiv National Trade and Economic University

MANAGEMENT OF THE FINANCIAL RISKS OF THE ENTERPRISE IN THE CONDITIONS OF THE MARKET ECONOMY

Summary

The essence of financial risks is investigated in the article, their classification is carried out. The stages of the process of managing financial risks at enterprises are determined. The methods of their estimation and methods of management of financial risks are indicated.

Keywords: risk, financial risk, financial risk assessment, risk management, risk minimization, hedging, insurance, limitation, diversification.